

МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ЦЕРЕМОНІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Захарова О. Ю.

доктор історичних наук, професор

*Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
м. Київ, Україна*

Дипломатія як одна зі сфер прикладної політики є досить складним і відповідальним видом людської діяльності, яка завжди носила яскраво виражений ритуальний характер. Укладання договорів і спілок відбувалося за певним сценарним планом, згідно з яким розвивалося церемоніальне дійство.

Відомості про взаємодію мистецтв на дипломатичних церемоніалах містяться у джерелах з історії дипломатії Стародавнього світу [2]. У Стародавньому Сході було покладено початок президентської дипломатії [3].

В Античний період під час переговорів учасники демонстрували навички володіння ораторським мистецтвом [5]. У Стародавній Греції відомі випадки призначення акторів дипломатами.

Історія Римської дипломатії починається з перших років існування Римської держави. Галльська кампанія Юлія Цезаря (58–51 рр. до Р. Х.) – один із ранніх прикладів використання механізмів публічної дипломатії у міжнародних відносинах [6, с. 74]. У Римі Цезар влаштував театральні вистави, стрибки, змагання атлетів по всіх кварталах міста. Усім, хто викладав «шляхетні» мистецтва – граматику, риторику та філософію – він дарував римське громадянство [6, с. 159]. Риторські школи були школами дипломатів.

Наступник Цезаря Октавіан Август підтримував силу Риму за допомогою розвитку мистецтва. Він відновив лише 82 храми, у тому числі Капітолій і театр Помпея [1, с. 170].

Чудові церкви та палаці, громадські будівлі, якими користувалися послі в Константинополі, говорили про силу та могутність Візантії не менше, ніж її збройні сили.

У Візантійських церемоніалах значна увага приділялася невербальній мові спілкування – жестам, яким і в оформленні палацових інтер'єрів відводилося особливе місце. Візантійська дипломатія дуже вплинула на розвиток європейської дипломатії. Її методи були засвоєні Венецією і через неї перейшли у практику італійських міст держав.

У Венеції було розроблено особливий дипломатичний стиль мови та листи. Вважалося, що чим промовистішим був посол, тим краще виконував він волю республіки.

Продовжуючи античні традиції, на честь послів дружніх країн влаштовувалися свята, концерти, їх возили містом, показуючи палаци, колекції коштовностей.

Традиція формування «дипломатичних» колекцій тривала на території сучасної України в XVIII–XIX ст. Особливої уваги в цьому зв'язку заслуговує портретна галерея палацу М. С. Воронцова в Одесі [4].

Яскравим прикладом використання мистецтва в якості комунікативного чинника дипломатії є діяльність в Лондоні С. Р. Воронцова, а також українських дипломатів Я. І. Смирнова, В. Ф. Малиновського, В. Г. Кочубея, які стояли в XVIII столітті біля витоків публічної дипломатії, розвиток якої вимагає від людини глибокого знання не тільки соціокультурного середовища своєї Вітчизни, а й тієї держави, де він акредитований [9, с. 70–82].

Історія церемоніальної культури свідчить, що в більшості випадків ставлення суспільства до церемонії вступу у владу – це ставлення до самої влади. В Україні цей церемоніал був сформований ще в XVII ст.

Консолідація Запорізької Січі проти Польщі знайшла своє відображення у тому числі у проголошенні Б. Хмельницького гетьманом.

Під час проведення церемонії творам мистецтва, зокрема – гетьманським клейнодам, відводилися важливі комунікативні функції [8, с. 169].

Політичний символізм розвивався в суворій системі запозичень. Іноді вони артикульовані владою. Але в більшості випадків вимагають спеціальних роз'яснень для зарубіжних гостей, присутніх на церемонії.

Клейноди – один із прикладів використання творів мистецтва як елементів політичної комунікації.

В цілому, слід зазначити, що під час інавгураційних урочистостей невербальна мова спілкування є визначальною. Один з доказів вищесказаного – церемонія інавгурації Президента України В. О. Ющенка, на якій за допомогою мови мистецтва і, зокрема, музики (виконання «Оди радості» Л. В. Бетховена) були оприлюднені пріоритети держави в галузі зовнішньої політики [7]. У зв'язку з цим слід підкреслити, що церемонія вступу у владу є одним з найбільш виразних з художньої точки зору державним церемоніалом.

У процесі дослідження виявлено, що в дипломатичній культурі мистецтво є своєрідним закодованим способом передачі інформації. Дипломатичний код – це сукупність загальноприйнятих норм, традицій і умовностей, прийнятих в міжнародному спілкуванні, які в сукупності представляють дипломатичний церемоніал.

Візуальні та акустичні комунікативні технології займають важливе місце в історії міжнародних відносин в цілому і в історії дипломатії зокрема.

Слід зазначити, що мистецтво є комунікативним фактором не тільки культурної, а й класичної дипломатії. У зв'язку з цим професія дипломата має на увазі спілкування як з особами, передбаченими протоколною службою, так і з вченими, літераторами, музикантами, художниками. В іншому випадку дипломатія залишиться архаїчною установою, яка ігнорує громадську думку, заперечує можливості публічної дипломатії, а, отже, і роль «м'якої сили» у світовій політиці.

Література:

1. Август О. Деяния божественного Августа. Хрестоматия по истории Древнего Рима. Москва : Высшая школа, 1987. 431 с.
2. Гомер. Илиада. Гомер / пер. Н. М. Минского; ред. и вступ. ст. П. Ф. Преображенского. Москва : Худож. лит., 1935. 356 с.
3. Законы Ману. Перев. Эльмановича. СПб., 1913. Гл. 7. Царь.
4. Захарова О. Ю. Дворец Воронцова в Одессе. Симферополь : Оригинал-М, 2007. 96 с.
5. Речи Демосфена против Филиппа. Перев. И. Добиаша. Нежин, 1896.
6. Транквилл Г. С. Божественный Юлий. Хрестоматия по истории Древнего Рима. Москва : Высшая школа, 1987. 431 с.
7. Тысячная Н. Беседа Н. Тысячной с В. Вовкуном. День, 2005. 26 января.
8. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків (у трьох томах). Львів : Світ, 1990. Т. 2. Пер. з рос. І. Сварник, 1991. 388 с.
9. Zakharova O. "The struggle of pamphlets" (1791). Ukrainian diplomats in London at the end of the XVIIIth century. *Reality of Politics*, 2020. № 3 (13). С. 70–82.